

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2007-2008

21 februari 2008

VERZOEKSCHRIFT

**over de onderzoeks- en onderwijsfinanciering
van de humane wetenschappen in het hoger onderwijs**

HOORZITTING

met de eerste ondertekenaar van het verzoekschrift

VERSLAG

**namens de Commissie voor Onderwijs, Vorming, Wetenschap en Innovatie
uitgebracht door mevrouw Laurence Libert**

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: mevrouw Monica Van Kerrebroeck.

Vaste leden:

de heer Werner Marginet, de dames Katleen Martens, An Michiels, Marie-Rose Morel, de heer Leo Pieters;

de dames Cathy Berx, Kathleen Helsen, Sabine Poleyn, Monica Van Kerrebroeck;

de dames Stern Demeulenaere, Laurence Libert, de heer Hans Schoofs;

de heer Dirk De Cock, mevrouw Anissa Temsamani, de heer Robert Voorhamme.

Plaatsvervangers:

mevrouw Marijke Dillen, de heren Pieter Huybrechts, Stefaan Sintobin, de dames Greet Van Linter, Gerda Van Steenberge;

de heren Paul Delva, Jos De Meyer, mevrouw Veerle Heeren, de heer Luc Martens;

de heer Karlos Callens, de dames Margriet Hermans, Anne Marie Hoebeke;

de heren Chokri Mahassine, Ludo Sannen, Joris Vandenbroucke.

Toegevoegde leden:

de heer Kris Van Dijk;

de heer Jef Tavernier.

DAMES EN HEREN,

Op 17 januari 2008 vond in de Commissie voor Onderwijs, Vorming, Wetenschap en Innovatie een hoorzitting plaats naar aanleiding van het collectief verzoekschrift van de heren Luc Van den Bosch, Dirk De Vos, mevrouw Gertie De Fraeye, de heren Mattias Willems, Marnix Beyen en Jürgen Jaspers c.s. over de onderzoeks- en onderwijsfinanciering van de humane wetenschappen in het hoger onderwijs waarbij een door meer dan 15.000 Vlamingen ondertekende petitie werd gevoegd (Verzoekschrift nr. 7 (2007-2008)).

HOORZITTING MET DE EERSTE ONDERTEKENAAR VAN HET VERZOEKSCHRIFT

1. Toelichting door de heer Luc Van den Bosch, eerste ondertekenaar

De heer Luc Van den Bosch, eerste ondertekenaar: Ik wil de commissie in naam van de meer dan 15.000 ondertekenaars van de petitie 'Nieuw financieringsdecreet veroorzaakt verdere verarming van humane wetenschappen' bedanken voor de mogelijkheid tot spreken. Tevens wil ik als eerste ondertekenaar mijn appreciatie uitdrukken voor de efficiëntie en snelheid die het parlement en deze commissie aan de dag hebben gelegd in het behandelen van het verzoekschrift dat verbonden was aan hoger vermelde petitie. Uit voorgaande bespreking heb ik geleerd dat het onderwijsbudget beperkt is en dat de amendementen bekend zijn. Ik ken de amendementen niet en zal het daar dus niet over hebben.

In het kielzog van de besprekingen rond de diverse beleidsvisies over het aangekondigde financieringsdecreet hoger onderwijs is er commotie ontstaan rond de onderwijs- en onderzoeksindicatoren voor de financiering van de humane wetenschappen. Omdat de hogeronderwijsfinanciering voor mij geen zaak is van instellingen, maar van mensen, ben ik als vakbondsman zeer begaan met dit probleem. Ieder financieringsmodel dat te kort doet aan de eigenheid van bepaalde wetenschapsdisciplines, benadeelt uiteraard in de eerste plaats de onderzoekers, docenten, assistenten en studenten van die disciplines. Dat alles zet het gelijkheidsbeginsel sterk onder druk.

Gelijkheid betekent dat de overheid die het hoger onderwijs bekostigt, grondig, objectief en wetenschappelijk het onderscheid tussen de diverse disciplines becijfert en in rekening brengt. Gelijke

situaties verdienen een gelijke behandeling. Ongelijke situaties moeten niet op een gelijke wijze worden benaderd, anders wordt de eigenheid van elke situatie miskend. Ook het Grondwettelijk Hof hanteert die visie.

Ik hamer zo op het gelijkheidsbeginsel in de context van de humane wetenschappen, omdat zowel in het huidige als in het aangekondigde financieringsmodel onvoldoende rekening gehouden wordt met objectieve, kwantitatieve en kwalitatieve kenmerken van die discipline, zowel wat betreft de onderwijsgebonden financiering, als de onderzoeksfinanciering.

Voor de onderwijsfinanciering vertrek ik vanuit de universiteitenwetgeving van 1971. Volgens die wetgeving konden de humane wetenschappen rekenen op een omkadering door academisch personeel van 1 op 14. Voor TEW (Toegepaste Economische Wetenschappen) en in de onvolledige universitaire instellingen was dat zelfs 1 op 12. Voor de exacte wetenschappen was het 1 op 9 en voor de ingenieurs en artsen van de tweede cyclus 1 op 6. Die gunstigere regeling werd verstoord door de 1-2-3-verhouding die in het Universiteitendecreet van 1991 werd verankerd voor het variabele financieringsgedeelte. Die aanpassing werd toen wel gedeeltelijk gecompenseerd door het vastleggen van een substantieel forfaitair gedeelte.

De 1-2-3-verhouding stoelt niet op wetenschappelijke gegevens, maar betreft een loutere inschatting. De diverse disciplines van de humane wetenschappen hebben meermaals gevraagd om het gewicht van die indicator op te trekken, of minstens om een objectieve en ondersteunde kostenmeting over de disciplines heen uit te voeren. In het aangekondigde en reeds aan het parlement voorgelegde financieringsdecreet wordt in het onderdeel variabel onderwijsdeel voor de studiegebieden uit de humane wetenschappen echter blijvend een puntengewicht van 1 vastgelegd. In de memorie van toelichting houdt men het echter bij een sibillijnse omschrijving. Op pagina 14 van de bundel van het parlement staat: "De wegingscoëfficiënt weerspiegelt tot op zekere hoogte de kostprijsverschillen van de onderwijsactiviteiten. De bestaande wegingscoëfficiënten blijven grotendeels behouden. Grosso modo vallen ze binnen de marges van de internationale benchmarking van wegingsfactoren." De woorden 'tot op zekere hoogte', 'grosso modo', 'marges' zijn niet erg exact en gefundeerd.

Het advies van de afdeling Wetgeving van de

Raad van State stelt: “In het licht van dat gelijkheidsbeginsel zou wel een meer overtuigende of meer volledige verantwoording moeten worden gegeven voor het verschil in behandeling dat voortvloeit uit artikel 23 van het ontwerp, dat een puntengewicht per studiegebied bepaalt voor de berekening van het aantal financieringspunten.” Vanuit wetenschappelijk en juridisch oogpunt staat de 1-2-3-regel dus op drijfzand.

Er zijn zelfs redelijke argumenten en omstandigheden die ervoor pleiten om nu reeds een verhoging van de factor 1 voor de humane wetenschappen door te voeren. Ten eerste wijs ik op de houding van de overheid over de academische opleidingen aan de hogescholen. Uit het artikel 23 van het financieringsdecreet blijkt dat verwante hogeschoolopleidingen hoger worden gewogen. Toegepaste taalkunde krijgt een gewicht van 1.2, handelswetenschappen en bedrijfskunde krijgen een gewicht van 1.1. Het is dan ook niet erg consequent en transparant, zeker niet binnen een geacademiseerde en associatieve context, om de humane wetenschappen aan de universiteiten anders te behandelen.

Het Vlaams Parlement heeft in 2003 beslist om de HOLT-opleidingen (HOLT: hoger onderwijs van het lange type) te academiseren en nauw te doen aansluiten bij de universitaire opleidingen. Academische opleidingen aan hogescholen en universiteiten moeten voldoen aan dezelfde kwaliteitseisen, de zogenaamde Dublindescriptoren, en worden door de NVAO (Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie) op dezelfde wijze op hun kwaliteit afgerekend. De schotten tussen universiteiten en hogescholen zijn met andere woorden bijna weggefallen. Dat moet toch ook worden doorerekend in het bekostigingsmechanisme.

Ten tweede ben ik ook niet overtuigd van het feit dat de 1-2-3-regeling wel zo nauw aansluiting vindt bij internationale benchmarks. Ik verwijs daarvoor naar een studie van het Nederlandse onderzoeksbureau CHEPS in opdracht van het Vlaamse onderwijsministerie, een studie van 2005. De studie gaat er vanuit dat internationale benchmarking op het vlak van bekostiging moeilijk is, aangezien elk model gezien moet worden binnen een specifieke beleidsmatige, politieke en institutionele context.

Wel is het mogelijk om de gemiddelde waarden voor de relatieve publieke bekostiging van disciplines in zeven landen te berekenen. Binnen de ruime sector van de humane wetenschappen: han-

delswetenschappen en economie 1.1, talen 1.1, gedragswetenschappen 1.2. Binnen andere disciplines: engineering 1.9, exacte wetenschappen 1.8. Uit dat genuanceerde beeld blijkt dat de verschillen tussen de disciplines in andere landen niet zo groot zijn. Ik vraag de commissie om daar terdege rekening mee te houden, ook bij de bespreking van het ontwerp van financieringsdecreet.

Het zou veel bijval oogsten mocht de evaluatiebepaling van het financieringsdecreet (artikel 4) uitdrukkelijk bepalen dat de relevantie en objectiviteit van de gewichten van de disciplines op korte termijn wetenschappelijk zullen worden geanalyseerd en geëvalueerd, dat wil zeggen op basis van concrete, tastbare en transparante gegevens. Dat alles in de veronderstelling dat de bevoegde organen een aanpassing van de verhoudingen op middellange termijn opnemen in hun agenda.

Het getuigt van goed en degelijk bestuur om de situatie niet blauwblauw te laten, al was het maar om geen voer te geven aan degenen die hardop de vraag stellen of die situatie geen schending inhoudt van het gelijkheidsprincipe. Het lijkt mij onproductief en niet goed voor de continuïteit van de financiering van de Vlaamse instellingen voor hoger onderwijs dat het Grondwettelijk Hof een arrest zou moeten vellen en de betrokken artikelen zou vernietigen.

Een artikel of meerdere artikelen in het eerder geciteerde financieringsdecreet die aan bovenstaande voorwaarden voldoen, zou de rechtszekerheid van dit ontwerp enkel maar vergroten.

Mijn bemerkingen slaan niet enkel op onderwijsfinanciering maar ook op onderzoeksbekostiging. De heer Jaspers zal na mij aantonen dat het soort onderzoek dat wordt gevoerd in de exacte wetenschappen van een geheel andere natuur is dan het onderzoek in de humane wetenschappen. Dat heeft te maken met een verschil in missie, in doelpubliek, in communicatievormen enzovoort.

Er zijn twee grote relevante verschilpunten. Ten eerste, de publicaties binnen de humane wetenschappen vormen minder vaak het voorwerp van A- of B-publicaties in Engelstalige, internationale tijdschriften. Onderzoek over de Bijzondere Financieringswet, over Vlaamse dialecten, over heraldiek enzovoort kunnen weliswaar het voorwerp uitmaken van een Engelstalige publicatie, maar dat soort publicaties zal zelden de diepgang bereiken van publicaties in het Nederlands. Die en andere kenmerken resulteren in een kleiner aantal

bibliometrische gegevens voor de humane wetenschappen en zadelen de betrokken disciplines dan ook op met een handicap van bij de start van elk decreet dat hier geen of onvoldoende rekening mee houdt.

In een advies van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten staat het volgende: “Bij het eventueel invoeren van citatietellingen dient men er rekening mee te houden dat referenties in de humane en zeker in de cultuurwetenschappen niet noodzakelijk dezelfde functie hebben als in de positieve wetenschappen.” Ook hier haalt men aan dat de humane wetenschappen niet op dezelfde wijze citaties bekomen in vakliteratuur als de exacte wetenschappen. Verschillende andere gezaghebbende bronnen treden die stelling bij, onder andere in een recente studie van de Nederlandse zusterorganisatie van de bovenvermelde academie.

Ten tweede worden er ook meer doctoraatsbeurzen verstrekt aan onderzoekers die zich specialiseren in een exacte wetenschap. Het doctoraatsonderzoek heeft daar een sterkere traditie, een grotere afzetmarkt en een andere economische implicatie dan in de humane wetenschappen. Ik verdedig het onderscheid niet per se en volledig, maar ik stel het vast en ga ervan uit dat die ongelijke en nadelige situatie slechts door middel van een realistisch en doorzichtig groeipad enigszins en voor sommige disciplines kan worden bijgesteld. Tussen exacte en humane wetenschappen bestaat nu eenmaal een manifest onderscheid, zowel op het vlak van publicaties als op het vlak van doctoraatsonderzoek.

Het ontwerpdecreet op de financiering van het hoger onderwijs is echter blind, of beter Oost-Indisch blind voor dat manifeste onderscheid. Ik verwijs naar het protocol dat mijn organisatie, VSOA-Onderwijs (VSOA: Vrij Syndicaat voor het Openbaar Ambt), getekend heeft bij het ontwerpdecreet en dat in de parlementaire stukken is vervat. Dat is een anekdote want ik zit hier als burger en vertegenwoordig geen organisatie.

In dat protocol ageert mijn organisatie tegen het feit dat het ontwerpdecreet de sleutel van het Bijzonder Onderzoeksfonds (BOF) vooropstelt als belangrijkste verdeelsleutel voor de onderzoeks-sokkel voor hogescholen en universiteiten. Die BOF-sleutel stoelt in belangrijke mate op het aantal doctoraatsdiploma's en het aantal wetenschappelijke publicaties die beantwoorden aan internationale bibliometrische normen.

Die criteria houden dus geen rekening met het manifeste onderscheid tussen de exacte en humane wetenschappen en de specificiteit van de laatste. De criteria leveren uiteraard belangrijke nadelen op en vergroten de verarming van de betrokken disciplines. Het volkomen negeren van een overduidelijk onderscheid betekent een schending van het gelijkheidsbeginsel. Ik haalde reeds de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof aan die stelt dat ongelijke situaties ongelijk moeten worden behandeld. Het is trouwens vreemd dat diezelfde overheid voor de onderwijsfinanciering plots wel een overduidelijk onderscheid maakt tussen humane en exacte wetenschappen. Om de ongelijke situatie tussen beide disciplines weg te werken, zijn er drie denksporen.

In een eerste visie kan men elementen zoeken in de Nederlandse regelgeving inzake de financiering van het hoger onderwijs. In die regelgeving wordt geen rekening gehouden met een citatiecomponent. In een tweede visie kan een aangepaste index worden opgesteld voor de humane wetenschappen, bijvoorbeeld een Vlaams bibliografisch bestand. Het engagement van de Vlaamse overheid om een werkgroep op te richten, wordt geapprecieerd maar is onvoldoende om de ongelijkheid op aanvaardbare termijn weg te werken.

Een nieuwe index zal uiteraard niet onmiddellijk voor 100 percent werken. Gedurende een middellange periode moet er een tijdelijk compensatiemechanisme komen, lopende de opbouw en de effectieve uitbouw van de index. Een spreker in de vorige hoorzitting sprak over 1 miljoen euro en 20 percent. Ik weet niet waar die 20 percent vandaan komt, maar dat lijkt me geen goed idee. Het is van fundamenteel belang dat de werkgroep louter bestaat uit mensen van de betrokken disciplines, paritair verdeeld over die richtingen en universiteiten.

In een derde visie zou de interne verdeling van onderzoeksmiddelen tussen de disciplines meer het voorwerp uitmaken van een beredeneerd en volwassen overleg tussen instellingsbesturen en personeel. Het Vlaams Parlement heeft de associaties in 2004 immers opgedragen om een onderzoeksreglement op te stellen. In deze regeerperiode werd een medezeggenschapscomité bij de associaties geïnstalleerd.

De verdeling van de onderzoeksmiddelen heeft belangrijke consequenties voor het personeel. Daarom is het wenselijk om het interne allocatiemodel op te nemen in het onderzoeksreglement en

om het te bespreken in het medezeggenschapscomité.

Een consensus over de verdeling en de aanwending van onderzoeksmiddelen en interne overgangsmaatregelen in de schoot van dit comité, zou veel discussie wegnemen in de aanloop naar een nieuwe Vlaamse index. Ik hoop dat de commissie met dezelfde slagkracht die zij aan de dag heeft gelegd in andere dossiers, de situatie van de humane wetenschappen ter harte neemt en amendementen indient bij het financieringsdecreet.

2. Toelichting door de heer Jürgen Jaspers, mede-ondertekenaar

De heer Jürgen Jaspers: Ik vertegenwoordig de groep wetenschappers die zich voor dit ontwerp gemobiliseerd heeft in de Groep Decreet Hoger Onderwijs en die mee het initiatief heeft genomen voor de petitie. Die groep schaaft zich achter de doelstellingen van het decreet: een groter studieresultaat zonder in te leveren op kwaliteit, meer vrouwen op alle echelons van de universiteit, een prestatiebevorderende impuls enzovoort. Maar wij zijn ook erg bezorgd. Die bezorgdheid betreft de manier waarop de onderwijsbelastingseenheden (OBE's) berekend wordt, de manier waarop het ontwerp focust op de aantallen, doctoraten en publicaties en de manier waarop het ontwerp steunt op de bibliometrie. Ik zal het dus hebben over onderwijs, onderzoek en het meten van onderzoek.

Studenten humane wetenschappen wegen iets minder dan andere studenten, concreet gaan er twee of drie studenten humane wetenschappen in een student exacte wetenschappen. Dat betekent dat ten opzichte van de financieringsbepalingen van 1971 de kloof tussen humane en exacte, toegepaste en medische studenten alleen maar groter wordt. Die wijziging wordt in het ontwerp niet afdoende gemotiveerd.

Tegelijk valt op dat de overheid en de universiteiten aandringen op nieuwe, activerende lesvormen en op goede begeleiding van studenten. Dat is terecht, maar het zijn tijdrovende lesmethoden en begeleidingsvormen. Het lager puntgewicht van de studenten maakt net minder tijd vrij. Daarbij komt dat de instroom van studenten humane wetenschappen veel heterogener is dan voorheen. Daarom is meer individuele begeleiding nodig om de voorkennis te stroomlijnen.

Het is niet duidelijk hoe we op die manier kwaliteitsvol onderwijs kunnen organiseren. Het punt-

tengewicht van studenten humane wetenschappen moet dus worden bijgesteld of afdoende worden gemotiveerd zodat het op zijn minst bediscussieerbaar wordt.

Het ontwerp wil de kwaliteit van het onderzoek verhogen door de financiering van universiteiten gedeeltelijk afhankelijk te maken van onderzoeksresultaten. De vraag is of de maatregelen werkelijk de kwaliteit verhogen. In de humane wetenschappen registreren wij alleszins grote beroering onder vakgenoten aan alle Vlaamse universiteiten. Niet dat de wetenschappers zich wensen te onttrekken aan elke vorm van evaluatie. Evalueren en geëvalueerd worden is de lust en het leven van academici. Academici evalueren studenten die hen op hun beurt evalueren. Wetenschappers sturen projecten ter evaluatie naar een FWO-commissie (FWO: Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen), en evalueren projecten van collega's. Ze sturen artikelen naar tijdschriften waar ze gereviewd worden en reviewen artikelen van collega's.

Er is geen enkel bezwaar tegen evaluatie en we vinden het vanzelfsprekend dat de overheid overheidsgeld zo goed mogelijk besteedt. Wie beleid maakt, moet echter oog hebben voor de effecten van dat beleid. We vrezen dat het ontwerp de kwaliteit en zelfs het bestaan van veel onderzoek in de humane wetenschappen zal bedreigen.

De kern van ons bezwaar is dat het ontwerp de humane wetenschappen evalueert op een manier die geen rekening houdt met hun specificiteit en evenmin met hun grote heterogeniteit. Als die verschillen niet in rekening gebracht worden, dreigt men bepaalde onderzoeksgebieden niet op te merken, niet mee te rekenen of zelfs de mensen die onderzoek doen in die gebieden, voor te stellen als incompetent. Het huidige ontwerp organiseert met andere woorden een ondoordachte, een onvoorzichtige en onterechte evaluatie.

De vakgebieden binnen de humane wetenschappen lopen erg uiteen wat hun missie, hun publiek, hun publicatietradities en hun forumtalen betreft. Die bezwaren zijn al verwoord in ettelijke publicaties en rapporten van gezaghebbende wetenschappelijke instituten waaronder de Koninklijke Vlaamse Academie van België en de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen. Het verschil in missie hangt vast aan het verschil in doelpubliek. Humane wetenschappers bestuderen vaak onderwerpen die direct relevant zijn voor een veelheid van doelpublieken: vakgenoten, beleidsmensen, managers, juristen, het brede publiek.

Zij spelen op de vragen van deze doelgroepen in met een veelheid aan communicatievormen: het wetenschappelijke artikel, het rapport, de tentoonstellingscatalogus, de vertaling met commentaar, het woordenboek, het artikel in een encyclopedie, de dialectatlas, het algemene culturele tijdschrift, de monografie voor vakgenoten en voor het brede publiek. Daarbij gebruiken ze verschillende forumtalen. Italianisten publiceren vaak in het Italiaans, Allemanisten in het Duits. Historici die gespecialiseerd zijn in Romeinse kunstgeschiedenis, publiceren vaak in het Italiaans. En heel veel publicaties zijn geschreven in die taal die de wetenschapper en het doelpubliek het best beheersen, in ons geval: het Nederlands.

Dat heeft deels te maken met de onderwerpen. Doorgaans is het niet bijzonder zinvol om eerst of uitsluitend in het Engels te publiceren over onderwerpen als de Nederlandse taal, de binnenlandse politiek, de sociale huisvesting, het economische beleid in Vlaanderen en de werkloosheidsval. Natuurlijk kan het zinvol zijn om die nationale onderwerpen in een internationale taal voor het voetlicht te brengen, meer zelfs, dat verdient zeker aanmoediging. Internationale lezers hebben vaak meer context en uitleg nodig, wat uitmondt in een ander type tekst, meestal meer theoretisch of algemeen beschouwend. Om goed te scoren op de parameters in het ontwerp mag men bijna enkel in het Engels publiceren. Dat ontnemt de humane wetenschappen een deel van het doelpubliek, van de forumtaal en van de maatschappelijke betrokkenheid.

Het ontwerp is niet zozeer geïnteresseerd in de onderwerpen, maar vooral in aantallen. Volgens artikel 29 van het ontwerp wil de minister het onderzoek in de humane wetenschappen financieren op basis van twee parameters: het aantal doctoraten en het aantal publicaties en citaties.

Het is goed dat doctoreren gestimuleerd wordt, maar de huidige toepassing van de maatregel kan niet anders dan nadelig zijn voor de humane wetenschappen. De humane wetenschappen hebben een andere promotiecultuur dan de exacte wetenschappen. De gedoctoreerden in de exacte wetenschappen zijn meer gegeerd door de privésector. In de humane wetenschappen is dat niet het geval. Doctores in de humane wetenschappen worden ofwel niet op de correcte manier betaald, ofwel niet in dienst genomen omdat ze als te gespecialiseerd beschouwd worden. Ook in de faculteiten humane wetenschappen kunnen de jonge doctores niet terecht, zelfs niet de uitblinkers. Er is immers

geen plaats. Het ziet er niet naar uit dat het onevenwicht tussen de exacte en de humane wetenschappen zal verdwijnen en dat betekent dat de humane wetenschappen altijd nadeel zullen ondervinden van hun slechte score op dat gebied.

Een vergelijkbaar nadeel geldt voor het aantal publicaties en citaties. Momenteel worden daarvoor de Arts and Humanities Citation Index (AHCI) en de Social Sciences Citation Index (SSCI) gebruikt. Die indexen bevatten alleen publicaties in tijdschriften, die in de humane wetenschappen maar 30 percent van het totale aantal uitmaken, de rest zijn boeken, bijdragen in boeken, catalogi, rapporten enzovoort. Niet-Engelstalige en zeker Nederlandstalige tijdschriften zijn in die indexen nagenoeg en voor sommige onderzoeksgebieden zelfs compleet afwezig. Dergelijke telling toepassen op de humane wetenschappen is bijgevolg ondoordacht en zelfs contraproductief.

De indexen houden geen rekening met boeken, die nochtans erg hoog staan aangeschreven, ook in de Angelsaksische wereld. Tevens ontmoedigt de regel het publiceren in het Nederlands. Op termijn zal dat de positie van onze taal alsook van Nederlandstalige tijdschriften en uitgeverijen zware schade toebrengen. Het lijkt erop dat het beleid kardinaal Mercier postuum alsnog gelijk geeft en het Nederlands tot een taal verwordt waarin op zijn best wetenschappelijke dienstverlening, maar geen echte wetenschap meer mogelijk is. De berekeningen gebaseerd op die indexen, zorgen dus precies voor de ivoren toren die iedereen wil vermijden. Om te scoren zullen Vlaamse wetenschappers gedwongen worden om voornamelijk of uitsluitend hooggespecialiseerde artikelen te publiceren voor vakgenoten in Amerika of Taiwan. Er blijft dan weinig tijd over voor maatschappelijke betrokkenheid, debat of beleidsondersteuning.

Voor filosofen van het type Etienne Vermeersch, die in heldere essays zijn visie geeft over de problemen in onze maatschappij en zo het debat animeert, zal in het ontwerp geen plaats meer zijn.

Het antwoord van de minister op die bezwaren is duidelijk, hij vraagt gewogen en gesofisticeerdere lijsten zodat de humane wetenschappen krijgen waar ze recht op hebben. Maar zo eenvoudig is dat niet. Er is een VLIR-werkgroep (VLIR: Vlaamse Interuniversitaire Raad) aangesteld daarvoor, maar die werkgroep is erg klein en dat houdt risico's in. De leden zullen erg verschillende tijdschriften moeten beoordelen: hooggespecialiseerde, algemeen-wetenschappelijke en algemeen-culturele,

internationale, nationale en lokale. Rangschik je het ene boven het andere, dan riskeer je disciplines in verval te brengen. Nog moeilijker zal het zijn een oplossing te vinden voor de boeken. Je kunt op veilig spelen en besluiten lijsten te maken van reeksen of van wetenschappelijke uitgeverijen. Zolang het uitgeverijen als Oxford University Press of De Gruyter betreft, zal een commissie ongetwijfeld snel tot een akkoord komen. Maar wat met uitgeverijen als Lannoo, die niet alleen toeristische gidsen of fotoboeken, maar ook bijvoorbeeld De Encyclopedie van Vlaamse Beweging uitgeeft? Die publicatie past niet binnen de lijnen van het ontwerp en zal dus niet meer kunnen gemaakt worden.

Of denk aan een wereldvermaarde specialist van middeleeuwse miniaturen als de betreurde Leuvense hoogleraar Maurits Smeyers. Zijn boek Vlaamse Miniaturen was een co-publicatie van het Davidsfonds in Leuven en Uitgeverij Tirion in Baarn. Die laatste uitgeverij is gespecialiseerd in culinaire boeken. Het opstellen van een lijst is dus bijzonder moeilijk. Dat kan voor grote ‘collateral damage’ zorgen. Een lijst zal dus vaak gecontesteerd blijven, voor schijnobjectiviteit zorgen en mag dus nooit dus nooit het enige middel zijn ter evaluatie van onderzoeksprestaties.

Stel dat er toch een betere, gewogen, gesofisticeerdere lijst zou komen, omdat het alternatief, namelijk nog minder geld niet bepaald aantrekkelijk is. Die lijst zou dan een Vlaams academisch bibliografisch referentiebestand zijn, samengesteld door een comité van wijzen en geaccepteerd door de Vlaamse humane wetenschappers. Idealiter zou die lijst de internationale toets moeten kunnen doorstaan. Dus zal een kleine groep internationale experts zijn licht moeten laten schijnen over publicaties waarvan ze de taal nauwelijks of met moeite beheersen. Kleine taalgebieden hebben weinig goeds te verwachten van die internationale toets. Experts in dergelijk comité, en trouwens ook uit de VLIR-werkgroep, komen niet uit alle vakgebieden. Ze zullen moeten oordelen over teksten die niet tot hun eigen vakgebied behoren. Zo lijkt het er alvast aan toe te gaan bij de European Science Foundation, die tijdschriften ‘rankings’ tracht op te stellen.

Kortom, de puntenwaarde van de OBE’s in de humane wetenschappen, worden niet gemotiveerd. Het prominente aandeel van het aantal doctoraten als parameter voor de financiering zal de humane wetenschappen blijvend benadelen. Het gebruik van lijsten of indexen om de kwaliteit van het on-

derzoek te bepalen is contraproductief en berokkent schade aan onderzoekstradities. Het snijdt de band door tussen universiteit en maatschappij en leidt tot een algemene ratrace tussen collega’s, vakgroepen en universiteiten.

De heer Vaes liet zijn blijdschap blijken over het feit dat de gesloten enveloppe voor financiering eindelijk geopend is. Hij gebruikte de metafoor wanneer zijn slecht presterende buurman een klein beetje beter presteert, hijzelf, die excellent presteert, en dat blijft doen, daarom uiteindelijk geld zal verliezen aan die buurman. Welnu, dit ‘slechte’ systeem zal men nu introduceren voor het variabele deel van de onderzoeksfinanciering.

We willen hierbij geen alternatief systeem voorstellen. Het is immers niet aan ons om dergelijk systeem uit te werken maar aan een brede werkgroep waarin het hele, sterk gediversifieerde veld van de humane wetenschappen zo ruim mogelijk vertegenwoordigd is. De werkgroep moet dus ruimer zijn dan de recent opgerichte VLIR-werkgroep. Dat is ongetwijfeld een stap in de goede richting, maar het initiatief verdient verruiming, transparantie en openbaarheid. Bovendien moet dergelijke werkgroep voldoende tijd krijgen om het debat ten gronde te kunnen voeren. Vier of vijf jaar lijkt niet overdreven. Voor de duur van de activiteiten zou de minister de financiering van de humane wetenschappen op een redelijk niveau kunnen handhaven.

We hebben wel een paar suggesties voor een systeem. De bibliometrie kan zeker een plaats krijgen, maar geen bevoorrechte of unieke plaats. Het meten van onderzoeksoutput moet een gevarieerd publicatiegedrag stimuleren, veeleer dan een eenzijdige gerichtheid op internationale vakgenoten. Dat zal namelijk het gevolg zijn van de huidige lijsten. Het nationale niveau mag niet uit het wetenschappelijke vizier verdwijnen. Een gezonde internationalisering, waarin zowel internationale als lokale publicaties aan bod komen en gelijkwaardig behandeld worden, moet het doel zijn. Bovendien is meten nooit voldoende en moet de evaluatie door vakgenoten ook een rol spelen. Blinde tellingen via de rankings van de European Science Foundation (ESF) volstaan niet en kunnen desastreuze gevolgen hebben. Die gevolgen worden trouwens niet alleen door ons, maar ook door buitenlandse experts opgemerkt. Eminente Britse historici hebben de lijsten van de ESF al bekeken en zeggen dat ‘completely inadequate’ en ‘positively harmful to the discipline’ zijn. Er zijn ook andere evaluatiepraktijken denkbaar. In Groot-

Brittannië moet iedere wetenschapper om de vijf jaar zijn vijf beste wetenschappelijke publicaties insturen. Daardoor vermindert de druk om zo veel mogelijk te publiceren en ook de werklast van de commissie blijft binnen de perken. Dergelijke systemen kunnen ter inspiratie dienen. In een dergelijk evaluatiesysteem kunnen de academiën, die toch worden geacht boven het interuniversitaire gewoel te staan, een nuttige rol vervullen.

Ten slotte moet ons van het hart dat de zoektocht naar kwaliteit die zich in eenvoudige cijfers laat uitdrukken, meer en meer een tegenstelling creëert. Enerzijds is er de zucht en de noodzaak om te scoren en fondsen binnen te rijven ten nadele van anderen, het ontlopen van tijdrovende taken zoals onderwijs, dienstverlening, taken in het universitaire bestuursapparaat. Aan de andere kant staat het beste dat de universiteit bezit: het onbaatzuchtige verlangen naar kennis, waarheid en inzicht, het investeren in jonge mensen en de bereidheid van collega's om in overleg in plaats van in rivaliteit taken onder elkaar te verdelen. Dat laatste komt nu danig in het gedrang.

3. Vragen en opmerkingen van de leden

Er werden geen opmerkingen of vragen geformuleerd.

De verslaggever,

Laurence
LIBERT

De voorzitter,

Monica
VAN KERREBROECK
